

והוינן בה: והא לא קיימא! והרי שתי תפירות בלבד אינן מתקיימות אלא סופן להיפרם, ולא הוי מלאכה?

ומתריצין: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן את שני ראשי החוט כדי שהתפירה תתקיים.⁽⁸⁾

שנינו במשנה: הקורע על מנת לתפור.

והוינן בה: קריעה במשכן מי הוה?!

ומתריצין: רבה ורבי זירא דאמרי תרווייהו: שכן יריעה שנפל בה דרנא, עו-א תולעת עשתה בה נקב קטן — קורעין בה למעלה ולמטה מהנקב כדי שלא יוצרו קמטים מהתפירה, ותופרין אותה.

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב שלשה דברים בשלשה ענינים שונים:

את שלשת המימרות הללו שמע רב זוטרא מרב ביחד, ולכן גם אמר אותם כך, למרות שאין ביניהן כל קשר.

א. המותח חוט של תפירה בשבת, בכגד תפור שנתרפה בו חוט התפירה, ונפרדו במקצת שני חלקי הבגד, מותח את שני קצות החוט כדי להדק את התפירה — חייב חטאת, לפי שזו היא דרך תפירתו של הבגד.

ותירצו, שאינו קושר אלא קשר אחד בלבד לקיים את התפירה. ומכאן ראייה דקושר אינו חייב אלא בקשר על גבי קשר.

ועוד תירצו, כי קושר על מנת להתיר — משום קשירה אינו חייב, אבל משום תפירה חייב, כיון דמתקיימת עכשיו.

ועוד תירצו, כיון שאין הקשירה אלא כדי

וכי תימא דאי מתרמי ליה תרי חוטי קטרי בהדי הדדי שני חוטים סמוכים שבכל אחד מהם נעשה קשר האחד ליד השני ומשום שהדבר בולט ואינו נאה שרי חד מתיר אחד מהקשרים וקטיר חד ואת השני משאיר קשור.

אי אפשר לומר כן.

כי השתא, לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא — עושין?! שהרי אם יתיר אחד מהקשרים ישאר שם חלל, כי החוטים הם עבים, שכל חוט היה שזור משהו חוטים.

אלא, כשנקרע החוט ליד קשר סמוך, היו מושכים את שני חלקי החוט הקרוע מכאן ומכאן ובאמצע מכניסים חוט חדש, וקושרים אותו לשני הקצוות, כדי שלא יוצרו שני קשרים סמוכים.

ומתריצין: אלא, אמר רבא ואיתימא רבי עילאי: מלאכות קושר ומתיר היו במשכן, שכן צדי חלזון, אשר מדמו היו צובעים את התכלת,⁽⁷⁾ היו קושרין ומתירין. שהרשת עשויה קשרים קשרים, ולפעמים מתיר את הקשר ברשת אחת ומעביר חוטים לרשת אחרת, וקושרם ברשת שניה.

שנינו במשנה: והתופר שתי תפירות.

7. הקשה השפת אמת: למה היו צריכים לצוד חלזון? הרי נצטוו להביא תכלת וכל אחד הביא מאשר נמצא בידו, כדכתיב "וכל אשר נמצא אתו תכלת — הביאו".

8. הקשו הראשונים: אם כן, יתחייב נמי משום קושר?

ב. וחלומד אפילו דבר אחד מן המגוש, מין, האדוק בעבודה זרה, ואפילו לומד ממנו דבר תורה — חייב מיתה, כי הוא עלול למשוך אותו לעבודה זרה.

ג. והיודע לחשב תקופות ומזלות, שיודע לחשב על פי המזלות את תקופות השנה כגון אם תהיה השנה גשומה או חמה, ואינו חושב [מחשב] — אסור לספר הימנו, לדבר בשבחו, (1) וכדמפרש הטעם לקמן.

"מגושטא" האמור בכל מקום בש"ס — מי הוא?

פליגי בה רב ושמואל.

חד אמר: חרשי — מכשף.

וחד אמר: גדופי, שהוא מין, האדוק בעבודה זרה, ומגדף תמיד את השם, ומסית אנשים לעבודה זרה.

ואמרינן: תסתיים, יש להוכיח דרב הוא דאמר גדופי!

דאמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: הלומד דבר אחד מן המגוש חייב מיתה.

דאי סלקא דעתך דמגוש הוא חרשי, מכשף, אמאי אסור ללמוד ממנו כישוף? והכתיב אצל מכשף "לא תלמד לעשות", ודרשינן: דוקא כדי לעשות כישוף אסור ללמוד כישוף, אבל אתה למד להבין

ולחורות, שאם יבא נביא שקר ויעשה אות או מופת תדע שהוא מכשף.

אלא ודאי, תסתיים דמגוש הוא גדופי אליבא דרב. הילכך אסור ללמוד ממנו כלום, היות שכל דבריו הם דברי עבודה זרה, וצריך להסתלק ממנו כדי שלא להמשך על ידו לעבודה זרה.

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב, עליו הכתוב אומר "ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו".

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מניין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות? שנאמר "ושמרתם ועשיתם, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים".

איזו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים?

הוי אומר: זה חישוב תקופות ומזלות! שהיא חכמה הניכרת לכל, שניתנת להוכחה שאומר על פי חישוב המזלות, שנה זו תהא גשומה או חמה, והדבר מתממש.

שנינו במשנה: הצד צבי.

תנו רבנן: הצד חלזון, והפוצעו, סוחט את דמו לצורך עשיית צבע של תכלת או ארגמן

להעמיד התפירה חשבינן ליה רק משום תופר. ועוד תירצו, ש"קשרן" — לאו דוקא, אלא ששזר ראשו החוטין זה עם זה כדי לקיים התפירה.

1. אולי רצונו לומר שאסור לספר דבר הלכה משמו, לפי שאין זה כבוד התורה כאשר לומדיה רחוקים מחכמת חישוב תקופות, אשר היא תפירתנו לעיני העמים. חידושי רא"מ הורוויץ.

ממנו — אינו חייב אלא אחת, משום צידה.⁽²⁾

רבי יהודה אומר: חייב שתיים.

שהיה רבי יהודה אומר: פציעה — בכלל דישה היא. שהוצאת הדם מהדג דומה במהותה לפירוק הגרעינים מהתבואה.

אמרו לו חכמים: אין פציעה בכלל דישה!

אמר רבא: מאי טעמא דרבנן? קסברי: אין דישה אלא בגידולי קרקע!⁽³⁾

והוינן בה: וליחייב נמי משום נטילת נשמה? שהרי הוא גם הורג את החלזון כשמוציא ממנו את הדם.

ומתריצין: אמר רבי יוחנן: הכא במאי עסקינן, שפצעו לאחר שהוא מת.

רבא אומר: אפילו תימא שפצעו חי, נמי פטור משום נטילת נשמה, משום ש"מתעסק" הוא אצל נטילת נשמה [הביטוי "מתעסק" הוא לשון מושאל, ומשמעותו כאן היא — שאינו מתכוין

להורגו, אלא מתעסק בהוצאת דמו, וממילא הוא מת].

ומקשינן: והא אבוי ורבא דאמרי תרווייהו: מודה רבי שמעון, דאמר דבר שאינו מתכוין מותר, בפסיק רישיה ולא ימות שאסור [שהאומר אחתוך ראש בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות, כיון שאי אפשר שלא תמות הרי זה נחשב כמתכוין. רש"י סוכה לג ב].

והכא נמי ודאי הוא שהחלזון ימות ואין כאן היתר של "אינו מתכוין"?

[וכאמור, הלשון "מתעסק" שנקטה הגמרא כאן אינו "מתעסק" שבכל מקום, אלא "אינו מתכוין"].

ומתריצין: שאני הכא, באינו מתכוון להורגו, דכמה דאית ביה נשמה בחלזון טפי — ניחא ליה! שעדיף לו שהדג יהיה חי, והוא טורח לשמור עליו שלא ימות בידיו בשעה שמוציא ממנו את דמו, כי היכי דליציל ציבעיה. שדם חלזון החי צלול יותר מדם המת.

וניזונים מגדולי קרקע הוי בכלל גידולי קרקע. ולכן פסק בפ"ח ה"ז שהחובל בעל חי חייב משום מפרק, שהוא תולדה דדש. שהרי מבואר כאן שפציעה בכלל דישה. מגיד משנה שם.

ולדעת הראשונים שחובל הוא משום נטילת נשמה ולא משום מפרק, ביאר בקהלות יעקב סי' ל"ט שיש לחלק בין פציעה לחבלה. שבפציעה הוא לוחץ על הדג מבחוץ ובכך נדחק הדם שבפנים לצאת לחוץ, והוא כעין דישה שדורך על החטים ובכך נדחק הגרעין הפנימי לצאת.

אבל החובל אינו מבצע כל פעולה בדם

2. לכאורה היה לו להתחייב על הצידה גם משום נטילת נשמה, כדאמרינן לקמן [קז ב] דהשולה דג מן הים חייב עליו משום נטילת נשמה. אלא חלזון שאני, שדרכו לפרקס, והוא בעצמו מקרב מיתתו. תוס' ד"ה הצד. ועיין מהרש"א בדברי התוס'.

ובחידושי רא"מ הורוין כתב שמוכח מכמה מקומות שהחלזון חי גם מחוץ למים, ועולה להרים.

3. דעת הרמב"ם שרק חלזון הגדל במים לא הוי גדולי קרקע. אבל בעלי חיים החיים ביבשה

היכן היה במשכן מלאכת שחיטה? שהרי לא היו צריכים דוקא לשחוט את האילים המאדמים והתחשים כדי להשתמש בעור שלהם, אלא היו יכולים לחנוק אותם.⁽⁶⁾

ומשנין: **רב אמר: משום צובע**, שבשר בית השחיטה נצבע בדם השחיטה,⁽⁷⁾ וצביעה היא אב מלאכה שהיתה במשכן. [ולקמן יתבארו דברי רב, שהרי צובע נמנה כבר לעיל, בכלל מלאכות הנעשות בצמר].

ושמואל אמר: משום נטילת נשמה, כלומר שמלאכת שוחט האמורה במשנה, אינה "שחיטה" בדוקא, אלא נטילת הנשמה

הילכך, אפילו אם הדג מת בידו אינו חייב עליו משום נטילת נשמה, דהוי ליה "מתעסק" בהריגתו, שהרי רוצה וטורח שלא ימות.⁽⁴⁾ ומה שרבי שמעון מחייב בפסיק רישיה זה דוקא באופן שלא איכפת לו אם תיעשה המלאכה, אלא שאינו מתכוין לה. אבל כאן הרי אינו רוצה שימות הדג.⁽⁵⁾ [ועיין ברמב"ן שכתב שכל פסיק רישא שתוצאותיו רעים לו הכל מודים שאינו חייב עליו].

שנינו במשנה: **והשוחטו**.

והוינן בה: **שוחט — משום מאי חייב?**

5. הקשו תוס' בד"ה כי, דמכל מקום הרי ניחא ליה בנטילת הדם מהדג ויתחייב על זה משום נטילת נשמה, שהדם הוא הנפש, שהרי החובל חייב משום כך.

ותירצו, דדם החלזון מיפקד פקיד [כנוס ועומד ואינו נבלע בגוף להיות יציאתו ע"י חבורה, אלא הפתח נעול לפניו ופותחין לו ויוצא. רש"י כתובות ה ב], ואין בו משום נטילת נשמה.

ובריטב"א כתב דשאני חלזון, שאינו בעל איברים אלא גוף אטום כחלזונות שבאשפתות, ואין בו נטילת נשמה אלא כשנוטל כל נשמתו לגמרי.

6. אע"ג דמסתמא לא חנקו אותם, שהרי יש בזה משום בל תשחית, שלא יוכלו לאכול הבשר. מכל מקום, לצורך המשכן היה אפשר גם בחניקה, ורק משום איסור בל תשחית היה צריך לשחוט, א"כ לא נחשבת השחיטה כדבר שהיה במשכן. רש"ש.

7. הקשו האחרונים: הא קיימא לן שאין צביעה באוכלין.

שבפנים כדי לדוחקו לחוץ, אלא הוא פוצע את הגוף, והדם יוצא ומגיע למקום הפצע ויוצא, ואינו דומה לדישה.

4. ודעת תוס' בד"ה מתעסק, דהכא אין הפטור משום מתעסק. שהרי רבי שמעון סובר מתעסק בחבורה חייב. דהיינו, שעל נטילת נשמה אין פטור של "מתעסק". אלא הפטור הוא משום דהוי מלאכה שאין צריך לגופה.

והקשה תוס' הרא"ש, דלפי זה, לא היתה צריכה הגמרא לומר דלא ניחא ליה בנטילת הנשמה, אלא אפילו אם לא איכפת ליה גם הוי מלאכה שאין צריך לגופה, כמבואר לקמן בריש פרק הבונה.

[והקשה על רש"י שכתב דרבי שמעון מודה בלא איכפת ליה דחייב].

ולכן הסביר, שהגמרא ביקשה לתרץ גם אליבא דרבי יהודה, דסבר במלאכה שאינה צריכה לגופה דחייב, ומכל מקום הכא פטור, משום מקלקל.

והריטב"א מפרש, דהגמרא מתרצת דכיון דלא ניחא ליה במיתת החלזון הוא מתכוין לפוצעו באופן שלא ימות, ולא הוי פסיק רישיה.

אמר רב: מילתא דאמרי, שהשוחט חייב אף משום צובע — אימא בה מילתא אוסיף בה טעם, דלא ליתו דרי בתראי שלא יבואו הדורות הבאים וליחכו וילעגו עלי.

שהרי לכאורה יש לתמוה על מה שאמרתי כי שוחט חייב משום צובע:

צובע בשחיטה — במאי ניחא ליה? מה צורך יש לו בצביעת הבשר.⁽¹⁾

ואמינא: **ניחא ליה דליתווס, שיצטבע בית השחיטה בדמא, כי היכי דליחזוה אינשי, שיראוהו האנשים, וידעו מתוך הצבע האדום**

שבה. וזו אכן היתה במשכן, שהרי נטלו את נשמת התחשים והאילים המאדמים.⁽⁸⁾

עה-ב והוינן בה לרב: וכי רק **משום צובע, אין.** ואילו **משום נטילת נשמה לא** מיחייב? והרי ודאי שנטילת נשמה גם היא מלאכה, כמו שהרגו את האילים והתחשים והחלזון.

ומתריצין: **אימא כך** אמר רב: השוחט חייב **אף משום צובע.** והנפקא מינה, שאם שחט בשוגג חייב שתי חטאות.

ולפי זה מתורץ גם מה שמנתה המשנה את השוחט כמלאכה בפני עצמה, שאינה כלולה בצובע האמור במלאכות הצמר].

במשכן? והרי ביחס לחלזון אמרנו לעיל שאין חייבין עליו משום נטילת נשמה. ואת התחשים והאילים המאדמים לא היו שוחטין אלא רק לצורך העור שלהם, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דפטור עליה לרבי שמעון?

ותירץ, דכיון שאי אפשר לפשוט העור אלא רק לאחר נטילת נשמה, הוי נטילת הנשמה מלאכה הצריכה לגופה, שהוא שוחט לצורך העור. וכמו הקוצר והטוחן שעושה זאת לצורך התבואה והאכילה.

1. הקשה **המנחת חינוך** [מוסך השבת מלאכת הצובע ס"ד], מאי קשיא להגרמא? דאף דלא ניחא ליה, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכל מקום, הא רבי יהודה מחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם רב סובר כן. וכי מאן דסבר כרבי יהודה ולא כרבי שמעון [דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה] מחכון עליה? והביא **המשנת אדם** הלכות שבת כלל כ"ד ס"א **דהחוכא הוא, משום דאין דרך צביעה בכך, והרי הוא כמו צובע פתו, דבודאי פטור.**

ובביאור הלכה סוף סי' ש"כ הביא מהאור זרוע **דהצביעה היא בעור של בית השחיטה, דלא הוי אוכל.**

ובנשמת אדם הלכות שבת כלל כ"ד ס"ג כתב בשם **החכם צבי** דכיון שהבשר שנשחט בשבת אסור באכילה משום מעשה שבת, לא הוי בכלל אוכל, ולכן חייב על צביעתו. ובאגלי טל ביאר כונת החכם צבי, שהדם האסור באכילה אוסר את כל הבשר.

ובקהלות **יעקב** סי' מ' תירץ, דהא דאין צביעה באוכלין היינו כשהצביעה היא לצורך תיקון המאכל והשבחתו. אבל אם למשל אחד יצבע תפוח להראות בזה טיבו של הצבע, יש בו משום צובע אעפ"י שהוא על מאכל. כיון שנעשה לשם צביעה ולא לשם תיקונו של האוכל. והוא הדין בדם השחיטה, שאינו מתכוין להשביח את המאכל עצמו ע"י הצבע, אלא עושה זאת כדי שאנשים יראו את הצבע האדום ויקנו מהבשר. הילכך הוי בכלל צובע, על אף שעושה זאת באוכל.

8. הקשה **הריטב"א** היכן היתה נטילת נשמה